

Соколёнок

5/2019

сентябрь-октябрь

Лашын

БАЛАЛАР УШИН ЭКИ АЙДА БИР КЕРЕ ШЫГАТАГАН РЕСПУБЛИКАЛЫК ЖУРНАЛЫ

Мереке-95йыл

Шебер тилли язувшы

Мине соьйтип айтпага керек Куруптурсын Баший улы Оразбаев акында. Быйыл Куруптурсын Оразбаев туганлы 95 йыл толады. Бизим ана адабиятымызда онын туткан орыны салдарлы демеге керек. Эм биз оны шебер эм оьткир тилли асарларын язатаган язувшыларымыздын бириси деп санап келгенмиз эм сол кепте бизим ана адабиятымызга кирип калган демеге боламыз. Бир ок заманда ол аьлемет уста тил мен язылган поэткалык йыйынтыклардын авторы деп бизге белгили болып келген. Айтып озайык, белгили ногай язувшысы эм шайири Куруптурсын Баший улы 7-нши ноябрь куьн 1924-нши йыл Дагыстан республикасынын Бораншы авылында ярлы аьелинде туган. Оьзинин язувшылык йолын 1950-нши йылларда ятлавлар эм хабарлар язудан баслаган. Эм олар биринши сол замангы «Кызыл байрак» район газетасынын бетлеринде баспаланадылар эм окувшылар сосы яс автордын язганларын баьри ягыннан да йылы кепте йолыгадылар. Сол зат авторга тагы да, тагы да баскалай асарларын язбага куьш бередди.

Куруптурсын Оразбаев оьзинин ширен тилли, халк яшавыннан алынып язылган асарлары ман адабиятымызды байытувга эм оны оьрлендируьвге уйкен косымын эткен. Онын аьлемет болган «Наьсип юлдызы» деген хабарлар йыйынтыгы, «Атадын кушагы», «Сабан туьби-сары алтын», «Даньыл сагыны» деген повестлери эм «Анадын юреги» деген ятлавлар эм дестанлар йыйынтыгы адабиятымыздын маьне эм тил ягыннан байлыгын да ашык этип коьрсеттилер. Оьсип келеятырган яс язувшыларга ийги коьрим де болып каладылар. Язувшы эм шайир Куруптурсын Оразбаевтин асарларынын тили эм маьне яклары кайдай бир байлылыгы эм усталыгы барлыгы акында бизим ана адабиятымыздын аксакаллылары Фазиль Абдулжалилов, Суьйин Капаев, аьлимлеримиз Шахидат Курмангулова, Елена Огурлиева эм баскалары аз соьзлерин язбаганлар. Ногай адабиятынын негизин салувшылардын бириси Фазиль Апас Улы Абдулжалилов Оразбаевтин яратув-

шылыгын тергегенде булай деп язып калдырган: «Оразбаевтинъ геройларынынъ аьр бирисине ынанасынъ, олар ман бирге суьйинесинъ, я ашувланасынъ, яде кайгырасынъ. Неге десенъиз бу геройларды язувшы яныннан шыгарып язбай, образды, янын кыйнап алып калмай, яшавдынъ оззининъ ишиннен алып шыгарады. А бу затты билмек — творчестводынъ уьйкен маьнеси болган ясыртын сырларынынъ кылыпларынынъ бирисине ие болув болады».

Автордынъ язган аьлемет хабарларын, ятлавларын, дестанларын эм повестьлерин мектебте балалар эм вузларда студентлер окыйдылар. Оразбаевтинъ соьзлерине аьлемет йырларын белгили композиторымыз Мурзадин Османов аз язбаган эм сол йырлар аьли де ногай шоьллигинде занъырап эситилип келедилер десек, эш бир янъылыс та болмаяк.

Куруптурсын Баший улы Оразбаев белгили коьширувщи деп те халк арасында танувлы болганын белгилемей болмаймыз. Олай деп айтувымыз, ол заманларда ямагат арасында абырайлы эм сыйлы болган совет язувшылары Борис Полевойдынъ «Биз совет аьдемлери», Юрий Лаптевтинъ «Танъ», Аркадий Гайдардынъ «Тимур эм онынъ командасы» деген китаплерин ногай тилине коьширген эм баспаланган.

«Сыйга-сый» деп босына айтылынмайды. Ногай адабиятын озстирувдеги уьйкен косымы эм сыйы уьшин язувшы Куруптурсын Оразбаевке Дагыстаннынъ культурасынынъ ат казанган куллыкшысы деген йогары ат та тагылган эм ол оны оьктем кепте юргистип келген.

Язувшы эм шаьйир Куруптурсын Оразбаев арамыздан 1990-ншы йыл кеткен. Ама ногай халкы сыйлы язувшысын эсинде саклайды эм ога оьрметин этип келеди. Олай деп айтувымыз, онынъ тувган авылы Бораншыдынъ орта мектебине онынъ аты койылган. Онынъ атын ногай район орталыгы Терекли-Мектебтеги бир орамы да юргистеди. Оннан баскалай болып, язувшыдынъ яшав йолы эм яратувшылыгына багысланып район ериндеги мектеблерде, балалар бавларында, солай ок культура уьйлеринде туьрли кешликлери де оьткериледилер.

Кыскасыннан айта болсак, Куруптурсын Оразбаев бизм ногай адабиятында биревге де усамай келген, язув сулыбы ман айырым бир белгили ыз калдырган. Ога биз оззимиз аьлиги заманда шайыт болып турамыз.

С.Култаева, «Лашын» журналынынъ редакторы.

Кавыфлы шакта

(«Сабан туьби-сары алтын» повестьтен уьзик)

Яйык оьзининъ басына туьскен баьледи де сан этпейди. Ол боьтен де бек йолдаслары акында кайгырады. «Ах, каьриплер, каьриплер! Аьжелинъиз караклардынъ колларында болып калдынъызтагы! Сизди олардынъ канлы колларынан калай куткарайым! Ах сени, бир туьбек. Кайтип болса да таппага тийислимен...Йок, йок, ялгыз ат шавып юйрик болмас...Тез болып савытлы аьдемлер йыйып аькелмеге керек...»

Сондай бир авыр ойлар ман Яйык бирден ушып турды. Ол онъ ийини йогарынан савсакларына дейим кызыл кара канга боялганын янъы сизди. Колынынъ козгалувыннан суьбеклери сав экенин билип, уьстиндеги ак боьз коьйлегин тез ок шешип, асыгып ярасына орады да, ян-ягына каранып, шайкала берип, алдыга шапты. Энди онынъ савлай ойы ярлык коьзде таппак, болган баьле-казадынъ акында шалт билдируьв эди. Куваклыклар, кыяклыклар, камыслар арасынан, пыскан туьлкидей болып, кашып, пысып, яны куьйип, сав куьн кезип-юрюп, кеште, кас каралган шакта бир авылга кирди.

Сол туьнде авылдынъ ясы-карты, атлысы-яявы калмай, тапканлары туьбек артып, таппаганларынынъ кими балта, кими казгыр, кими сенек алып, кан ишкишилерден оьш алуьвга шыктылар. Савытлы яьга карсы турган халктынъ каары карлы тавдай, ашувы тасыган сувдай эди. Себеби аьдем канына тоймаган наьлетлердинъ канлы куьллериннен аьлей болган куьнаьсизлер аз тувыл эдилер. Байлардынъ, бийлердинъ

корлавларынан кутыламыз деп, куванып юрген ярлыларга ашувланушылар эм оларга аш боьрилерше шабуьшылар аз тувыл эдилер.

Душпанлардынъ коьбиси янъы курылган совет властине карсы этип оьлен астыннан от беруьв мен каьр шеккен болса, бир кесеклери ашувларын ярлы халктан алатаган болганлар. Аьне сондай кан ишкишлердинъ баьлеси ярлы халкка коьп тийген. Ондайларды халкысыз кутырган йырткышлар деп коьретаган эдилер. Алал юрекли аьдил халк ондайлардан оьш алмай, олардынъ тамырын курытпай болмаяк эди. Совет властине карсы болган кара ниетлилердинъ арамлык ислери токталмавы акында кавыфлы, кезекли хабар авыздан-авызга, авылдан-авылга яйылып, районнынъ орталыгына етискен эди.

Экинши куьн танъ куьнтувардан канатын коьтерген шакта, савыт-садаклы эки атлы, йорта берип, ярбас-тоьбе авылдынъ шетине келип кирди. Олардынъ бириси кыска ак тери тонынынъ тысыннан сактыян пыштавлы ялпак белбав бувган, бес атылар туьбегин мойнына арткан, корасам боьркли, узун конышлы кара сактыян этикли, бийик бойлы, арыкай, караборан сыпатлы, эрининъ уьстине кара куьпелек конгандай, кырма мыйыклы киси. Куйрыгыялы куьзелген, ала аяк торы каска аты бийип келеди деп ойлаяксынъ, солай да тегис адымлайды. Онынъ уьстинде олтырган киси бандитлер мен куьрес юритуьвши боьликтинъ басшысы Абдул-Вагап Абдулбеков эди.

Экиншиси, лашын кустай шуыйрилген, савырсында кос тамгалы, коян кулак коькшал атка савыт-садагын арткан яс йигит, боьлик басшысынынъ ян саклавшысы Камиль Залимханов.

...Абдул-Вагап оьзине берилген бес атлы кызыл аьскерши мен бирге, оьз эрки мен косылган халк коьтерилген аьдемлердинъ ярдамына таянып, оьзининъ уйгынлав куллыгын баслады. Тапкан савыт-садагын арткан аьдемлердинъ саны йырма-йырма бес атлыга еткенде, Абдул-Вагап оларга алдыда туратаган уйкен яваплы эм оьрметли борышларды анълатты. Сыдыра биткен бай теректей, тизилискен куватлы йигитлер ога оьз карамларын тикти-

лер. Оннан сонъ Абдул-Вагап оьзининъ кишкей отряды ман куьнбатар бойдагы авылларды кезип айланды. Авыллардынъ коьбисинде ерли совет власти тамырласа эди. Отрядты ерли халктынъ кушак яйып йолыгувына коьнъилленмей болмаяк эди. А ерли советке сайланган аьдемлердинъ яшавы болса, кавыфлыкка салынган. Кеше сайын биревин оьлтирилип шыгады эди. Солай болганда халк пан уйкен байланыс тутув, ярдамласув керек эди. Сол мырад пан Абдул-Вагап оьз отрядынынъ аьдемлерин авылларга боьлип йиберди. Оьзи болса, уш атлы сакшысы ман, элдинъ бети, ердинъ шети деп, Уйсалган базарына йоьнеди...

Куруптурсын Оразбаев

Ооз бактыда иемен

Юрек баста
От камылып, тынысты
Тек ийнимнен
Алганымды сеземен.
Ятсам турсам,
Яным таппай тынышлык,
Кобнъилимде
Ой толганын суъземен.

Суъземен мен

Ой тасканын, буъркелип,
Кабак-касым
Кумырайган, куъздей мен.
Оьмиримде
Оьр мыратка суьйкенип,
Ойларымда
Ооз бактымды излеймен.

Данъылым

Гуъл даърейдей,
Яз басында кубылып,
Сен, данъылым,
Кобнъилимди агыттынъ,
Асыл куслар
Кенъ тоъсимде йыйылып,
Кобкирекке
Йыр шынъларын тагышты.

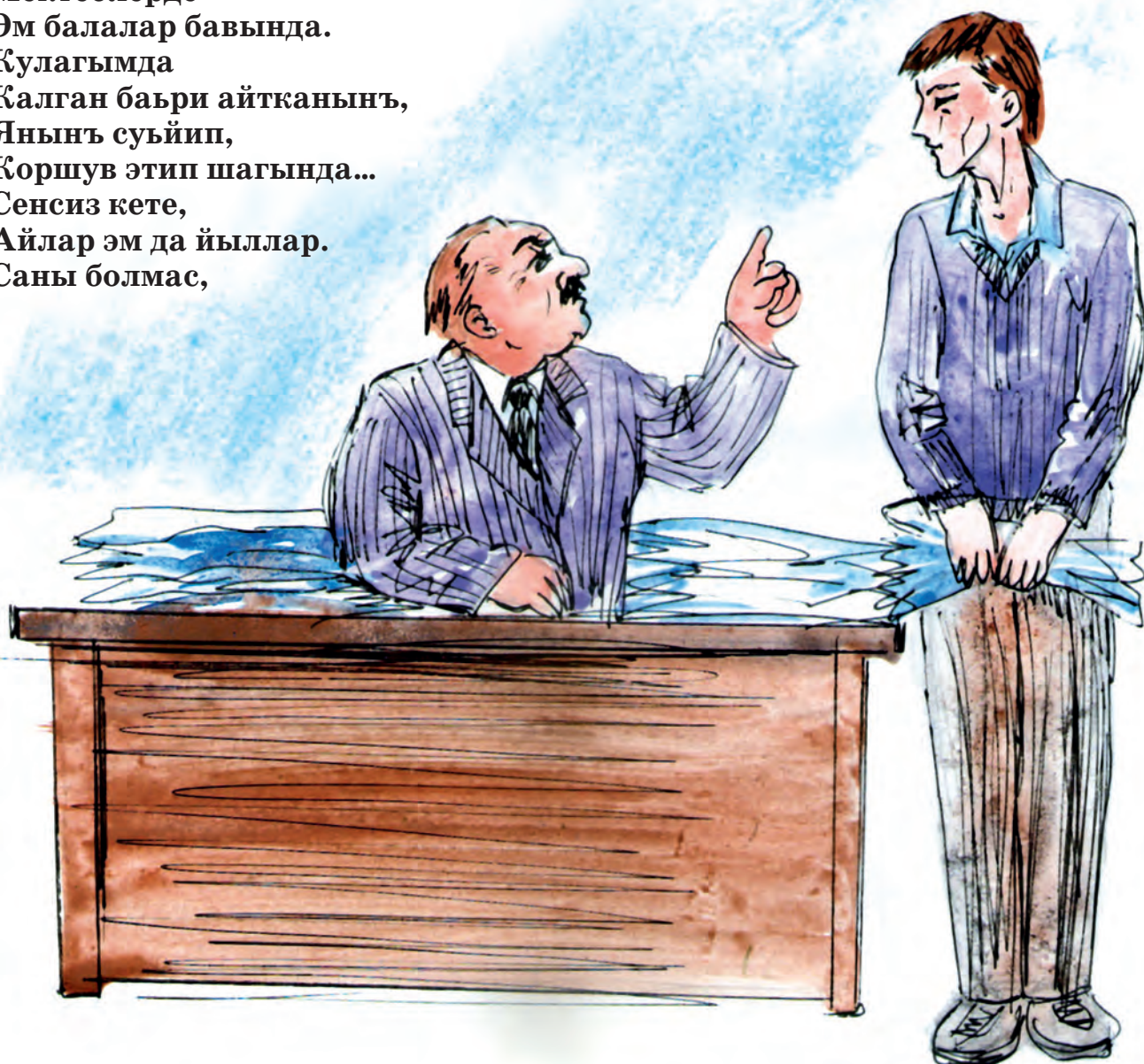
Кубылысынъ
Куваныштан кысылып,
Кувнак юзли
Кобркем кызга усатаман.
Кулак ярган
Мынъ авазга косылып,
Йырлай туруп,
Сага коъзим сатаман.

Журутурсыннын эстелигине

Агавым деп,
Суыйп айттым мен сага,
Сав шагынъда
Кобнъилинъди кобтерип.
Аъли болса
Сен атынъды айтаман
Сый тапканга
Ногайынъда, суыйинип.
Уыйкен, кишкей
Окыйдылар язганынъ
Мектеблерде
Эм балалар бавында.
Кулагымда
Калган баъри айтканынъ,
Янынъ суыйип,
Коршув этип шагында...
Сенсиз кете,
Айлар эм да йыллар.
Саны болмас,

Кетип олар турарлар,
Атынъ сенинъ
Таърийхлерде, ойларда –
Оъктем оны
Ногайларынъ айтарлар!..
Биз, шаъйирлер,
Сени буъгуън эскерип,
Юрек соъзин
Айтамыз-ав ян суыйип!

Кишкейлерге Шымшык

Мен анъшылавдан кайтып келемен. Бавдынъ аллеясы бойынша бараман. Ийт болса, меним алдымда ювырады.

Бирден ол абытлавын аста этти эм ясырынып баслады: озынинъ алдында не ди бир затты сезгендей болып.

Мен аллея бойына карадым эм басында юкка юнли, сары кишкей авызлы шымшыкты коьре калдым. Ол уядан йыгылган (ел тереклерди бек козгай эди). Еринде козгалмай олтырган. Коьмек излегендей болып, кишкей канатларын онда-мунда яяды.

Меним ийтим астаакырын ога янасады. Бирден, ювыктагы теректен атылгандай болып, кара коькирекли, оьзи де залим ясына еткен шымшык, тастай атылып, онынъ алдына келип конды. Оьзи бек ашувланган, канатларын кенъ кепте яйган, авызын айлак ашкан эм коьз каравы да бек тамаша болып. Эки кере ийт бетке карып авызын ашып, ашувлы кепте коьтерилди.

Ол баласын аман эсен аклаяк болады эм соннан себеп оны ябады... Болса да онынъ кишкей шаркы дирилдейди, тавысы бирден тынады. Еринде токтады. Ол баласын аман акалмага аьппе-аьзир болып токтаган!

Булай алып караганда, ийт онынъ алдында турган бир уйкен зат эм оны ол коьрип эм билип те туры! Болган ман ол сосы вакыт бийик терек

басындагы бутагында тыныш кепте олтырып болмаган...Онынъ эрлигининъ куьшлилиги оны мунда оннан таслаган. Меним ийтим Трезор сол заман катып токтады, коймасанъ, бираз артына карап йылысты...Коьремен, ол алдында куьш барлыгын сезеди.

Мен тез болып ийтимди шакырдым эм биз косылып кетип калдык. Мен разы болдым.

Айтаягым, сол кишкей карт шымшык озынинъ баласы ушин аьли ок янын бермеге разы эди, суьйсе не болаяк болса да...Аьне ол шынты суьйим эм таза суьйим...

Солтахан Аджииковка 75 йыл

Адабиятымызда аты белгилли

40 йыл...Сол шаклы заман бизим ана адабиятымызда ийги кепте куллык этип келеди Солтахан Аким Улы Аджииков. Сол заман ишинде ол ногой адабиятында уйкен эм кенъ йолын ойткен десе, эш бир янъылыста болмаяк. Онынъ акында сосы йыллар ишинде баспадан шыккан автордынъ китаплери шайытлык этип келедилер. Олардынъ биревлери ногой тилинде тувыл, солай ок орыс тилинде де баспаланганлар.

Солтахан Аджииков СССР язувшылар Союзынынъ агзасы, онавдан артык болган йыйынтык шыгарган. Сонъгы йыллар ишинде пьеса да язып келеди.

Солтанхан Аким Улы Аджииков Ногой районынынъ орталыгы Терекли-Мектеб авылында ярлы эгиншидинъ абелинде тувган. Онынъ асарларынынъ бас баьтирлери асылы ногой шоьлининъ аьдемлери боладылар.

Ногойдынъ белгили аьлимлери, язувшылары эм окытувшылары Солтахан яратувшылыгы акында аз язбаганлар. Сондайлардан айтпага

Юмав Каракаев, Магомед Киримов, Сейдахмет Рахметов, Куруптурсын Мамбетов эм коьплеген баскалары.

Автордынъ хабарлары, повести, ятлавлары эм оьзгелей затлары Москвадагы, Ставропольдеги, Махачкаладагы эм оьзгелей ерлердеги журналларда, альманахларда, адабият газеталарында орын алып келгенлер.

Бир ок заманда автор драматургия ман каьрлейди демеге болаякпыз. Ога шайыт автордынъ «Туькен», «Тогыз баслы аздаа» деген пьесалары да. Аьлиги заманда Солтахан Аджииков Ногой адабиятынынъ кайсы жанрында да каьрлемеге суьеди эм ийги уьстинликлерине етисип келеди.

Биз белгили Ногой язувшысын эм шаьйирин толып турган 75 йылыгы ман баьри «Лашын» журналынынъ окувшылары атларыннан йылы кепте кутлаймыз эм ол тагы да оьзининъ ийги асарлары ман ногой окувшыларын суьйиндирер деп сенемиз!

С.Култаева.

Тетеси мен йиени

Тетеси мен йиени
Шыктылар кыдырмага,
Ойланып суыйгенимен
Салкында тайыспага.

Бавдагы олтырага
«Ох-хай» деп олтырды.
Йиени аварага
Тетесин калдырды.

– Кой саавлем, ярык коьзим,
Коьресинъ, кыйланаман.
– Тетем, ракета – оьзим,
Сен-айсынъ, айланаман.

Ногай авлагы

Шетсиз ногай авлагын
Аьр дайымда кеземен,
Ярдан ярга минип мен
Язлык басын сеземен.
Онда мунда шайкалып
Буьрленеди тереклер,
Тап калшадай яйылып
Куьрлеп оьсе оьленлер.
Алтын боьлген каналлар,
Белин бувып авлактынъ
Коьгереди орманлар.
Кара алтын шыгарган
Коькке ушкан шарлаklar,
Тап куьмистей яйнаган
Йибек кайдан яйлаklar.
Камыс басын иеди
Сыбырдасып сырларын,
Куьзде яйнап куьледи
Янландырып кырларын.
Шетсиз ногай авлагын
Аьр дайымда кеземен,
Ярдан ярга минип мен
Язлык басын сеземен.

Кийиз - халкымыздың байлыгы

не бир тегистен юн яйылган. Сол юннинъ уьстине йылы сув буьркилген. Ол сувды йыйнаган юн ийги кепте ятысады. Ятыскан юн мен бирге шыпта шыйырылып тыгыртылады... Тыгыртувга, аьдетинше, 5-6 кыскаяклы олтырганлар. Бир кесек заман кеткеннен сонъ, шыпта яйылып, юннинъ уьстине тагы да сув буьркиледи, тагы да тыгыртылады. Тыгыртув бардырыла береди. Юн оьзи бир-бирине ябыскышай, эм шыпта юннен айырылгышай тыгырув

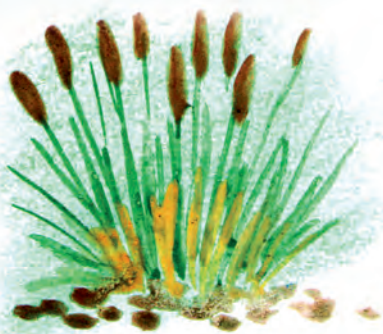
барады. Шыпта айырылады эм кийиз энди кепкеннен сонъ, аьзир. Бир суьем болып салынган юн яртысына дейим олтырады. Соьйтип этилинген кийизлерди О.В.Марграф 1883-нши йылда мактап язган: соьйтип этилинген кийизлерден боьтен де ногойлардыкы баскаланады: олардыкы туьркпен, калмык эм орыс халкларындыкыннан ийги. Кийизлерге оьрнеклер де салынган эм олар да хатын-кызлардың фантазиясы ман байланыслы болганы белгили. Ама оьрнеклер салув уьшин туьси баска болган юн де кулланылган болыпты экен. Ол да кийиздинъ коьркин тагы коьрнекли эм ыспайы кепте этуьв уьшин.

Хатын-кызлардың кол шеберлигининъ коьрки кийиз болган десек, эш бир янъылыс та болмас. Ол зат бурын заманнан алып белгили. Ногой арасында кийиз этуьвдинъ сулыбын кыздан алып курткаларга дейим билгенлер эм алдынгы заманда аьр терме яшавшысы кийизди оьзинше баскан. Эм оны ман аьр кыскаяклы оьз оьнери барлыгын коьрсетпеге суьйген эм аьр заман ымтылган. Аьли, соьзсиз де, кийиз басув йыл сайын азаяды. Ама ол — кийиз, халкымыздың байлыгы болады. Бурын заманда кийиз аьр уьйдинъ ерин, олтыргышларын, иргелерин ярасыклаган эм ким келсе де, сондай кийизлерге коьз салмай эм карамай болмаган. Кийиздинъ кереклигине коьре, оны туьрли-туьрли юннен эткенлер.

Аьши кайтип эткенлер экен кийизди? Аьне сонынъ акында айтып озбага да токтастык. Мине буьйтип. Ерге шыпта яйылып, онынъ уьсти-

Баспага аьзирлеген С.Култаева.

Коян эм бака

(басня)

Бир сазлыктынъ касында,
Калын ювсан астында
Бир йол коян кунысып,
Туры эди кылыйсып.
Караса: — бир йылан
Эки коьзин батлаткан,
Тамак астын шатлаткан,
Коьк бакага каныккан:
«Ай, бака?
Йылыс мунда ювыкка? —
Дейди йылан бакага. —
Кыбырда!
Керек эдинъ сен мага».
Бака язык аьвликкен,
Явдынъ каты коьзинен.
Эм ювыклай бу ога.
Сонда коян, селеке
Этип, куьлди бакага:
«Кара аьне тентекке!
Каштагы!
Каткыр эдим болсам сен,
Бир карамай коьлге мен.
«Ха-ха-ха...»

Куьле коян бакага.
Куьлей-куьлей кояннынъ
Тувра шеги катады.
Бир заманда, канган сонъ,
Коян коьзин ашады:
Караса: — Маь сага «Ха-ха-ха».
Йылт-йылт этип коьзлери,
Коьринип ак тислери,
Боьри туры янында.
Кояннынъ боран эсти басында.
«Яхшы, — деди бу боьри,
Ялай берип авызын,
(Оттай яна коьзлери), —
Аьруьв куллык тавыпсынъ,
Хайыр, кылый, куьлуьвинъ.
Не зат экен коьргенинъ?
Кояннынъ язык, капалган тили.
Боьриге язык болады энди.
Алай-булай демеди,
Боьри коьп эм коянды сермеди.
«Ашпан!» деп.
Коян куьлди бакага
Селеке этип,
Оьзи калды казага
Едилип кетип.

Анадың сыйниши

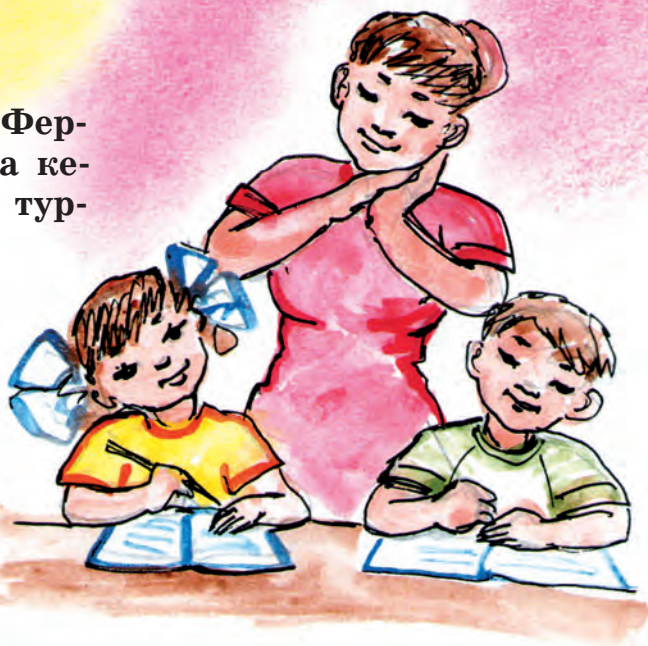
Бизим анамыз сыйыр савады. Ферма асыл қасында. Ол қаранғада кетеди. Бир куың ол бизди эртерек турғыстты. Сонъ булай деди:

—Балаларым, буыгуың сиз уйде баырин де этерсиз.

Сакинат эм мен уйди йы-йыстырдык. Савытларды ювдык. Мектебке кешикпедик. Дерислерди аыруыв оыткердик. Сакинат бес алды. Мен— доырт.

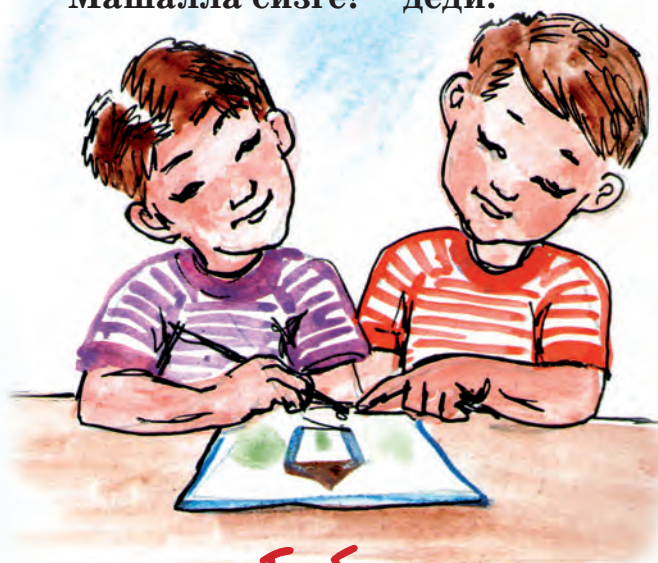
Кеште анамыз келди. Куылемсиреди.

— Машалла сизге! — деди.

Бизим уймыз

Биз Муслим мен уй ясадык. Шынты уй кимик. Доырт ягында доырт терезе. Тек эсиги кишкей болған. Ога меним кара мысыгым да кире алма-як. Кишкей. Тар. Болса да ол бизики. Биз оны уйкен этермиз. Махач-каладагы коып шарлаклы уйлердей болар. Бизге досларымыз келедилер. Карайдылар. Белки, ярай болар. Билмеймиз.

Бебем

Меним бебем бар. Ол кишкей. Аты Алим. Буыгуың Алим эрте турды. Кранды ашты эм оызи ювынды. Кулагын да ювды. Кулагында бир аз сабын калған эди. Оны мен тазаладым. Сонъ бетявлык пан бетин суыртти. Кулакларын мен суырттим.

— Алим оызи ювындыма? — деди мага анам.

— Оызи, — дедим мен.

— Солай болмага да керек, — деп ол куылип алды.

Карт атайым

Меним карт атайым бар. Таяк пан юреди. Заманым болса мен де юре-мен бирге. Онынъ коьп орденлери бар. Ол согыста болган. Душпанларды енъген.

Бир куьн атайым орденлерин такты. Мектебке барды. Коьп хабар айтты. Баъриси де кол кактылар. Биревлери орденин ыслап карадылар.

Энди мен карт атайым ман кыдырмага суьемен. Ол баьтир деп октемсиймен.

Сакинат

Маринадынъ анасы кишкей Алимди алады эм шомылдырады. Бала бир зат та этпей турады.

— Тынълавлы бала. солай болмага керек, — дейди анасы.

Янында кызы Сакинат бар. Ол тез ок терезе туьптен кувыршагын алады. Кишкей элекенге сув куяды. Ога кувыршагын салады, ювындырады. Кувыршак уьндемейди.

— Мама, каратагы мен де баламды ювындыраман. Тынълайды, — дейди кыз анасына.

Шегертки

Каирбек эм Алибек — дослар. Биринши кере кырга шыкканлар. Авылдынъ шетинде шегертки коьредилер. Каирбек йигерленеди де, ыслайды. Туьси калай бек ыспайы. Оьлен туьсли ер туьсли. Бир басы, доьрт аягы эм бир куйрыгы бар. Шегертки акында баьрин де биледилер. Уьйге кайтканда, шегертки акында ярым сабат хабар айтадылар.

Оьнерли кыз Милана

– Милана, сен Кадрия атлы орта мектебининъ энъ билимли окувшыларынынъ бириси. Сени биз район бойынша озган ятлав конкурсыннан аьруьв таныдык, ногай тилди суьетаганынъды да анъладык. Буьгуьн бизге оьз аьелинъ акында айтканынъды суьемиз, сизде неше аьдем, кайдай ийги аьдетлеринъиз бар, кайсы байрамларды суьесиз. Оьз аьелинъди не мен тенълестирер эдинъ? – деген сораь береди Салимет Майлыбаева оьнерли кызга.

– Мен Абдулмусаурова Милана. Татым, тыпак аьелде яшайман. Атам Равиль район отдеьында следователь болып ислейди, анам Фаризат ультразвуковая диагностика докторы. Аьптем Сафира эм кишкей аданасым Ислам. Бизим аьелде аьруьв аьдет бар-баьри байрамларда да бас деп ясы уьйкенлерди кутлаймыз, оннан сонъ калган ювыкларымызды. Меним суьйикли байрамларым: янъы йыл, тувган куьним, Ораза байрам. А оьз аьелимди мен ак кувлар ман тенълестирер эдим, сосы куслардай таза, ыспайы яшап алдыга юрмеге.

Бизим Кадрия атлы мектебимиз энъ куьшли мектеблер санына кире-ди. Меним классымда да ийги окыйтаган балалар бек коьп, йьрма доьрт балады класс етекшиси Сыйлыхан

Казбековна, ногай тилден Насипхан Ибрагимовна келеди.

Мен доьрт йылдынъ ишинде бек коьп конкурсларда катнастым. Бу йыл баслапкы класслар арасында оьткен «Йыл окувшысы» конкурсында 2 орынды алдым, ногай адабияттан ятлав ярысында да 2 орынга тийисли болдым, «Степные голоса» («Шоьл тавыслары») деген конкурста 3 орын бердилер.

Китаплер-меним алал досларым. Уьйимизде олар бек коьп: энциклопедиялер, эртегилер, ятлав йы-йынтыклар. Китапханадан да алып окыйман.

Мен согыс акында кинолар, балаларга «Ералаш», «Путешествие-элгезерлик» акында передачалар карамага суьемен.

– Мектебте кайдай кружокларга юресинъ?

– Мен «Карлыгаш» ансамбльде бийиймен. Пионерлер уьйинде вокал кружокка юремен эм суьврет ясав оьнеримди оьстирер уьшин сол кружокка да суьйип юремен.

Бос заманымда бебем мен ойнайман, анамнан эм абамнан тигип, согып уьйренемен. Бу затлар аьр заманда да керегер деп ойлайман.

Каникулларым аьелим мен аьжейипли ерлерге кезуьвден басланды. Волга (Эдил йылга) бойы ман Волгоград, Саратов, Казань калаларында болдык. Казань калада бек ыспайы ерлерди коьрдик: Суьйимбийке минаретин, кул-шариф межитин, тагы да бек ярасык ерлерде экскурсияда болдык.

Мен баьри балаларга да ийги окувды йорайман, школады битирип оьзлери суьйген ерлерине туьссинлер, йоллары ашык болсынлар. Ногай халкымыз куьшли болсын, ногай тилин, аьдетин бир де мутпасынлар.

Ана тилин мутпас уьшин китап-лерди окымага керек.

Салимет Майлыбаева, окытувшы.

Бурынгы йырлар

1.

Ювырып кирдим такта уйге,
Сыргамды илдим бир шуьйге.
Карана берип кагындым,
Ян анамды сагындым.
Тоьс туьймем бавы тоькпели,
Мен анама оькпели.
Оькпели болмай не этейим,
Бир йыл турып кетейим.

2.

Еккеним сырлы бришке,
Тувардым сыртка.
Колхоз куралып, биз кирдик,
Янъы юртка.
Колхоз салган сарайды
Биз аклайык.
Он эки туьрли оюв бар
Бет явлыкта.
Ойнайык та, куьлейик
Ден савлыкта.
Ойнаганынъ, куьлгенинъ
Туьсер эске.
Эки он беске.

3.

Бийик тавдынъ басында
Кус уясын ясамас.
Баска як ал, гуьл болса да,
Тувган элге усамас.
Алтынма экен тувган эл?
Алты метр тавга минсем,
Коьринерме экен тувган эл?
Элимизден биз шыкканда,
Саркыдылар туманлар.
Я кайтармыз, я кайтпаспыз,
Сав калынъыз, тувганлар!

Аявлы окувшылар! Сосы йырлар-
ды окыганда кайсы заманды эске
туьсирмеге болады?

Тил байлыгын тергеп каранъыз.
Кимге оьз алаллыгын билдиреди
автор?

Баспага аьзирлеген С.Култаева.

Ногай такпакларыннан

1.

Сыдырув арка
Сылув тобс,
Ийттен алдын
Туьлки оьтер.
Ынанманъыз намартка,
Ынандырып
Куьлки этер.

2.

Болаяк аьдем
Он ясында да бас болар,
Болмаяк аьдем
Кыркка келсе де яс болар.

3.

Ийги аттынъ
Мине деген белгиси,
Азгана отлап
Кобп ювсар,
Йигит эрдинъ
Бил, белгиси,
Азгана соьйлеп,
Кобп тынълар.

4.

Уьйкеннинъ
Артыннан кувган,
Кишкейден ок
Куры калар.

5.

Акыл азбас,
Билим тозбас.

Йыйган Ан.Култаев

„Алтын кол“ атлы фестивальде

Шилле айдынъ бесинши куьнинде биз Кабардино-Балкарияга бесаьдем болып йолландык. Бизди онда «Сто шагов к Кайсыну» деп аталган фонд-тынъ председатели Хадис Инзрелович Тетуев шақырган эди. Бабаюрт районынынъ Геметюбе авылыннан Абдулзагир Шаик улы Алыпкачев—Бабаюрт район бойынша ФНКА ревизионный комиссиядынъ агзасы эм Зульмира Яикбаева-бизим ногай халкымыздынъ патриотлары, Ногай районнан Дагыстаннынъ ат казанган куллыкшылары Алтын Акбердиева эм Мухминат Отевалиева, сав оьмирин саният дуныясына багыслаган бийкелер. Бараятып сол яклардынъ ярасык табиятына су-кланып, йолдынъ узаклыгын да сез-бедик. «Голубые озера» (Коьк коьл-лер) деп аталган табияттынъ бир аьлемет ерине еттик. Уста коллы аь-демлердинъ кол астыннан шыккан туьрли затларынынъ фестивали бу йыл Кабарда элинде бесинши йол оьтеятыр эди. Эм ол бу йыл ногай миллет кийимлерине багысланган эди. Сол затка боьтен де суьйиндик. Сол куьн кешке аман-эсен етип, ко-нак уьйде токтаттылар, асын-сувын

бердилер. Экинши куьн, 6-да вы-ставкага аьзирленип басладык. Биз оьзимиз бен арба толтырып ногайдынъ кийгизлерин, бох-шаларын, бурынгы куьмислер, капталлар, кийимлер эм сондай коьп туьрли затлар алып бар-дык. Сраждин Батыров атлы саният мектебине разылыгым-ды билдирмеге суьемен, оларда, акыйкатлай да, уста окытувшы-

лар эм оьнерли балалар окыйдылар, олардынъ колларынынъ астыннан шыккан затлар бек коьрнекли эди-лер. Мектебтеги ногай музейимнен мен де хыйлы затлар аькеттим. Сонда йыйылганлар бизим выстав-кага янасып, кызыксынып коьп со-равлар бердилер, кийгизлер, куь-мислер акында, бек сейирсиндилер, келгенинъизге коьп сав болынъыз, деп кайта-кайта айттылар. Алтын Омирзак кызы Акбердиева яна-сканлардынъ аьр бир соравагына толы яваплар берип, оларга ногай халктынъ уста коллары астыннан шыккан затлар акында хабарлап турды. «Алтын кол» деген байрамга Карашай-Шеркеш областининъ Но-гай районыннан Ася Мусакаева — миллет кийим тигуьвининъ устасы ногай авыллардан коьп кызларды кийиндирип аькелген эди. Ол сосы фестивальде экинши йыл катнаса-ды экен. «Былтыр фестиваль мил-лет явлыкларга багысланган эди, бу йыл болса ногай кийимлерге, сога коьре биз Ногай районынынъ туь-рли авылларынан кызларды кий-индирип аькелдик», — дейди оьнер-ли ногай кызымыз.

Кабарды-Балкардынъ оьзининъ усталары эм баска яклардан келген конаклар коьп эдилер. Фестивальдинъ бас мырады-тюрк халкларды бирлестируув, бир— бирининъ маданиятын, аьдетлерин, усталарын билуув, сыйлав эди.

Ногай делегация атыннан данък-лы шаьйирге биз ярасык бохшады савгаладык, ол сосы савгага бек суьйинди. Фестивалди уйгынлаган Хадис Тетуевке де кийгизден этилген бохшады эстеликке калдырдык. Эгер биз юннен кийгиз этсек, карашайлар юннен неше туьрли суьвретлер этеди экенлер, каслы мойыншаклардан оьзлерининъ тамгаларын, а согылган кийимлерди олардынъ элинде баьри бийкелер де этип бажарадылар. Баьри тизилген затларга карап коьзлеримиз тоймайды, кайдай оьнерли аьдемлер боладылар дуньяда. Устадынъ колында юн кий-

гизге айланады, агаш неше туьрли паноба, бир кесек темир скульптура асарына, кесек кумаш болса савлай коьз карап тойып болмас сылувлыкка. Сол затларды коьрип, сукланып, яраган затларды уьйдегилерге савгага да алдык. Коьп сав бол айтпага суьемен бизим делегация атыннан Рашид Локъяев деген устага, ол Зульмира Яикбаевага кийгизден этилген терекли суьвретти савгалады. Хадис Тетуев туьрли яктан келген конакларды орта майданга соьз айтпага шақырып турды, олар ак юректен баьри катнасувшыларды да кутладылар, савгаларын, дипломларын бердилер. Ногай кызларымыз орта майданга шыгып, ярасык анъ ман, ыспайы кийимлер мен айланганда суьйиништен коьмекейим буьлжилдеди. Соьйтип Коьк коьлде озган «Алтын кол» фестивали туьрли тюрк халкларынынъ бир-бири мен байланысын тагы да беркитпеге амал берди.

Айырым разылыгымды билдирмеге суьемен Абдулзагир Алыпкачевке-бизди сондай алыс ерге алып барганына, заманын, карыжын аямай юргенине. Кудайдан мынъ болып кайтсын ногай аданасымызга. Сосындай яратувшылык йолыгыслар аьдемнинъ бир эли коьнъилин оьстирип, янъы мыратларга канатландырадылар.

Биринши кубыла сабантойы Кизилюртта

7 шилледе Кизилюртта озган сабантой тоьгерегине дуныя халкын йыйнады. Бир байлам шешектинъ туьрли гуьллериндей ярасык кийинген туьрли миллет аьдемлери оны оззининъ эстен кетпес аьзирликлери мен сукландырдылар. Бизим ногай районымыз да сабантойда белсен катнасты. Сосы уллы шара Сулак йылгадан узак болмаган «Янтарное» деп аталган форель комплекси янында оьтти.

Сабантой-туьрли халкларды йыйнап, олардынъ миллет аьдетлерин коьрсетпеге, исти оьрметлемеге, спортсменлердинъ, йигитлердинъ куьшин сынамага деп уйгынланады. Сосы байрамга Россия Элимиздинъ 15 регионларыннан эм шет эллерден коьплеген конаклар эм татар миллетининъ делегациялары келген эдилер. Сабантойды сыйлы конаклары

болдылар Дагыстан премьери Артем Здунов, онынъ биринши заместители Анатолий Карибов, РД Правительствосынынъ Председателининъ коьмекшиси Рамазан Джафаров, район етекшилери, министрлер, туьрли районлардан делегациялар.

Бизим Ногай районымыздынъ етекшиси Аджеков Мухтарбий Кошманбетович, «Яслык организациясы», маданият куллыкшыларымыз, район яшавшылары белсен катнастылар. Ногай термеде туьрли аслар тизилдилер, миллет байлыгымыздынъ коьрсететаган экспонатлар термеге кирген конакларды сукландырдылар. Терме алдында конакларды занъыраган йырлар ман эм биювлер мен хош коьрип алдылар. Сабантой баьрине де бек ярады.

Салимет Майлыбаева.

Кайсы тукумнансынъ?..

Бурын ногайлар, тап коьп халклардай болып, озле-ринде бизим аьлиги яшавымыздагы «Тукым, ат, ата-сынынъ аты» деген затты кулланмаганлар. Олар айтканлар: «Асылымды сорасанъ, ноькис улы тамгаман, оз атамды сорасанъ, наьриктен тувган Шораман», - деп. Баскаша айтканда, тамга-ырувы, Наьрик-ата-сы, Шора-оззи болады. Кобан ногайларда, ырувдынъ аты «фамилия» кепте кеткенине, эште, 1850 йылларда болган мабажирлик «шуьли» болса, ярайды. Олай айтатаганым, архив документлерде, патшалык канцеляриесинде ырув атлары «фамилия» кепте язылынады. Архивлерде саклаган документлерде «Есееневлер, Баисовлар, Кумуковлар, Мансуровлар» эм бавскалары бар. Сол заманнан алып кобан ногайларда аьлиги антропология модели келеди.

А шоьл ногайларында «фамилия» эсабында 1930-ншы йылларда ата атлары алынып басланганлар. Айтпага, Култаевлар, Ажиниязовлар, Эсамбетовлар эм баскалары да. Сол ок заманда оларда «тукым» эсапта ырувлардынъ атлары йойтылмаганлар: аьлиги заманда да коьплер кыйналмай «Келаул, шорша, мойнапа, ас, кыпшак, коркыт» атларды айтарлар.

Ногайда бурыннан алып, аьдем мен расканда, онынъ кайсы тукумнын экенин билмеге суьйгенлер бириншилей – ол кардашлыкты, экиншилей – кайдай ювыклыкта болганын билдирген. Аьлиги куьнлерде биревлер «Биз караслармыз», «Биз оьтекайлармыз», «Биз биакслармыз» деп айтатаганлар да барлар. Ама тубин излеп, «Кайсы каралар», «Кайсы баислер» десенъ, коьбинше таппайдылар явабын да.

Тукым дегенде, тамгаларымызды да мутпаска керек. Тамгалар – ол халктынъ байлыгы. Ногайлардынъ тамгаларынынъ тамыры бек терен алты, ети оьмирлеге орхон-енисей язувларга кетедилер.

Ногайлардынъ тамгаларындай болып, тукумлары да бек теренге кетедилер. Айтпага, исун тукумы. Ол баьленше оьмирге кетеди. Ногайда «Тукымымызды сатып алганмыз» деген соьз де бар. Олай айтувдынъ маьнеси калай экен? Сатып алганлар да барма экенлер? Эм, бар болсалар, кайдан келгенлер? Ийги аьдет коьп.

*Р.Керейтов,
таьрийх илмилерининъ докторы.*

Караногайдын атаклы йыравы

Аьжи Молла Ногман Улы тек Караногай еринде тувыл, онынъ тысында да ийги белгили болган шаьйирлеримиздинъ бирисине саналады. Онынъ язып калдырган асарын тек Дагыстан ериндеги ногайлар тувыл, баска регионда яшайтаганлар аьруьв кепте биледилер демеге боламыз, онынъ акында коьп ийги макалаларын заманында аьлимлеримиз Ашим Сикалиев, Джалалдин Шихмурзаев эм баскалар язганлар эм баспалап келгенлер. Шихмурзаев ашыкландыратаган кепте, Аьжи Молла Ногман Улы Караногай еринде атаклы йыравлардынъ энъ де атаклысы болады экен. Тийрийхлерде белгили болганлайын, шаьйиримиз Ногман улы Караногай ериндеги ас авылында 1884-нши йыл тувган. Ашим Сикалиевтинъ токтастырувына коьре, ас деп авылдынъ аты

тувыл, аь шаьйирдинъ ырувынынъ аты болады экен.

Аьжи Молла терен акыллы, оьз заманына коьре, бек окымыслы болган талантлы шаьйиримиз. Октябрь революциясы келгеннен сонъ, Караногайдынъ яшавы акында коьплеген йырлар эм дестанлар язып калдырган. Ол янъы влаьтти баьри ягыннан да хоьш коьрип алады, совет влаьти курылганлай ок, Аьжи Молла янъы яшавдынъ ягы болып, оьз асарларында социализм курылысында халк куьресин кенъ кепте коьрсетип турган.

Тек не пайда, онынъ оьмири кыска болган. Йыравымыз 1930-ншы йылда душпанларынынъ колыннан оьлген. Ама халкымыз онынъ язганларын мутпаган эм аьли де ийги биледилер демеге боламыз.

Йырав кеспи

(дестан уьзиги)

Ярлылык пан ялгызлык,
 Йыравлардынъ колында,
 Йырав деген аьдемнинъ
 Бар тапканы тилинде,
 Кеше язып, ойланып,
 Эртен турып йыр этер.
 Бу заманда йыравынъ
 Бай нешевди кор этер.
 Анъласанъыз, тенълерим,
 Йырав язып йыр этер.
 Эки юзли мырзалар
 Айтып питне уйрертер.
 «Ал куллыгынъ» битти деп,
 Сени ызыннан юритер.
 Йиберип бир атлысын
 Оннан бирзат соратар.
 Артык берсе бес маьнет
 Атшысы алдырып,
 Аласанъды талдырып,
 Ахырысы бир куьнде
 Сосы патша байлары
 Кырга таслап кор этер.
 Ювык болган ахырет,
 Аьдемнен бейил кашып,
 Мусылман яман болган,
 Юрегин кара кан басып,
 Эл ишинде питне коьп,
 Кайтип мараз сав болсын,
 Эки пише урсысса,
 Барып питне береди:
 Юр хахимге барайык,
 Баьленъкеш уллы агадан

Йолымызды сорайык».
 Соьлегилердинъ агасы
 Маслагат сорап барганда,
 Туьз насыйхат бермейди.
 Эки киси давласса,
 Как яртысын сермейди.
 Алаягын алган сонъ,
 Сени коьзи коьрмейди.
 Сондай болган агады
 Каьдири куьшли бир кудай
 Тоьбесиннен урмайды.
 Эндигидинъ байлары
 Бир койы эгиз тапса,
 Оьлемен деп суьйине,
 Кады келсе уьйине,
 Онда туьсе куьйине.
 Йойылып кетсе бир малы,
 Конъысыннан коьреди,
 Туьси табылмай йок болса.
 Ант эттирмей коймайды,
 Он эки ерден ак болсанъ,
 Йырда маьне коьп болар
 Ойлап карап билгенге.
 Янымыз калай аврыйды
 Халкымыз булай буьлгенге.
 Буьлген десе халкымыз
 Байлар бизди суьймейди.
 Намысы бар кисиге
 Ялган айтпак тиймейди,
 Дурысыннан айтпасанъ,
 Дуныядынъ эби келмейди.

Ногай район авыллары

Таърийхте белгили болган кепте, 2019 йыл Ногай район туъзилгенли 90 йыл толады. Район оъзи-оъзинен болмаган. Демек, авыллардан туъзилген эм онынъ орталыгы савлай Россия ерине эм тысына ийги белгили болып токтаган Терекли-Мектеб авылы болады. Эм аыр бир авыл районнынъ социал-экономикалык оъсуувине оъзининъ тийисли ульисин салган эм аъле де салып келеди. Аъли район авылларынынъ атларын эсинъизге саламыз, аявлы окувшылар.

1. Арсланбек.
2. Батыр - Мурза.
3. Бораншы.
4. Калининавылы.
5. Карагас.
6. Карав - Сув.
7. Кумлы
8. Куънбатар.
9. Лениनावылы.
10. Нариман.

11. Орта - Тоъбе
12. Сылув - Тоъбе.
13. Терекли - Мектеб
14. Уъйсалган.
15. Червленные - Буруны.
16. Шумлелик.
17. Эдиге.

Аыр бир авылдынъ белгили таърийхи бар. Айтпага, кайзаман туъзилген эм биринши етекшиси ким болган. Аълиги заманда онынъ акында не зат айтпага боласыз. Авылдынъ белгили болган аъдемлери. Кайсы авыл акында не зат билесиз яде сол авыл ман кайдай байланыс тутасыз эм баскалары.

Аъне йогарыда эскерилген сорауларга яваплар берсенъиз, биз Ногай районынынъ 90 йыллыгына деп, авыллар акында материал берер эдик. Ол зат не ягыннан да керек эм пайдалы болар. Соны аявлы окувшылар сизден хатлар куътемиз.

«Лашын» журналы.

Бурингы аьдетлеримизден Ногайдынъ авырлык, узынлык оьлшемлери

Авырылык оьлшемлери. Ногайдынъ бурын заманда авырлыкты-затты оьлшейтаган савыты болган. Ога мерке дегенлер. Оннан сонъ шекки кулланылган. Ярым пуд, бир пуд шегетаган меркелери болганлар. Шеккилерге гирлер салганлар. Алдынгы заманда асылында кол шеккилер кулланылган.

Узынлык оьлшемлери акында да. Бизим халктынъ энъ де биринши эм колайлы оьлшемлери бурында аьдемнинъ колы ман аягы болган экен. Кол ман не затты да оьлшегенлер. Энъ кишкей оьлшем ол-эли болады. Элиден сонъ юмырык, оннан сонъ суюм. Суюмнен сонъ карыс, карыстан сонъ шыганак оннан сонъ кулаш болганлар эли, суюм. Карыс деген оьлшемлерди бизим халк аьлиги куьнлерде де айтады демеге керек.

Сав затты кесек-кесекке боьлип оьлшегенлер. Айтпага, сав шай экиге боьлинсе — эки ярым, доьртке боьлинсе — шерик, сегиз кесекке боьлинске — тымар дейдилер.

Аяктынъ абыты да кайда да бир деген узынлыкты оьлшевши болган. Ол аьли де кулланылды демеге болаякпыз. Кайсы ногай аьли де «Бир абыт, эки абыт» деп, ер оьлшемейме? Абыттан сонъ шақырым болган, ол аьлиги километрге ювыклап келген. Булардан сонъ да аршин, саржан деген оьлшемлер де болганлар дер эдик. Олар ман халк аьли де пайдаланады.

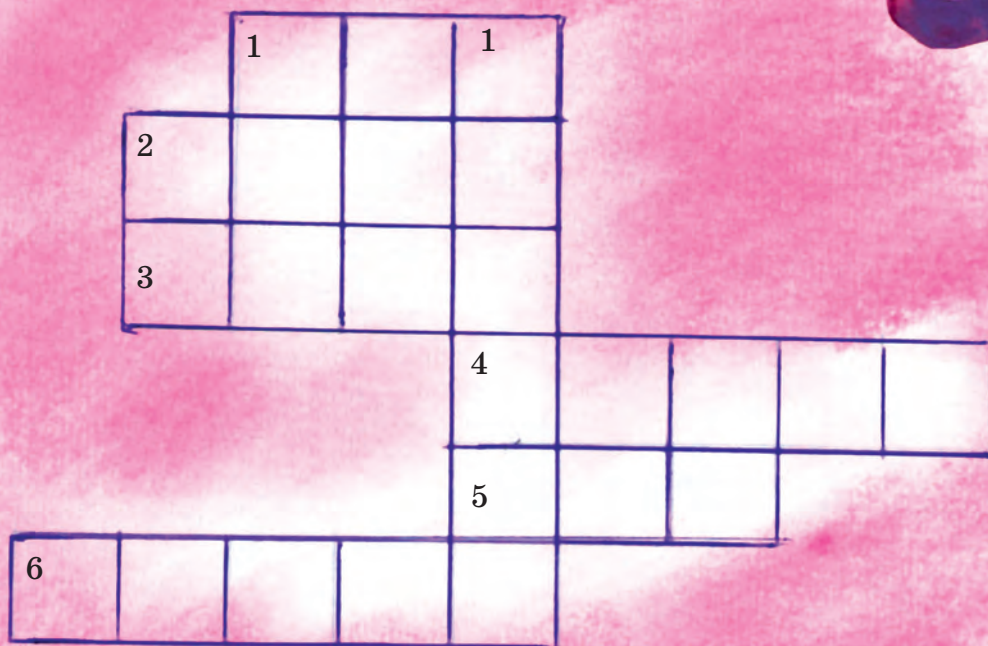

Аьр бир халктынъ, аьдети-йолы ман бирге каьсиети, оьз кылыгы да болады. Аьне солар акында биз аьли де сизге, окувшылар, билдире турмага мырат этемиз.

Аьзирлеген Ан.Култаев.

Кроссворд

I. Йогарыдан тоьменге:

1. Сыйлыкка берилетаган зат.

II. Соландан онъга:

1. Тав еринде каланатаган зат.

2. Кишкей аьдем, саьбий.

3. Тонъмас уьшин кийилетаган кийим.

4. Ас ашавда кийилетаган кийим.

5. Дурыслыкты беркитуьв уьшин айтылатаган соьз.

6. Суьттен этилетаган ашамлык.

МУЪШКИЛАЕР ЭМ ЮМАКАЛАР

*Бир муъйисте
Олтырар,
Уъйдинъ ишин
Толтырар.*

*Тув-тув этер
Тув этер,
Уъйлер тиркеп
Ол кетер.*

*Термен-сермен,
Хан келсе де,
Бий келсе де,
Турып орын
Мен бермен.*

*Уъйге оны
Суъеп болмас,
Арбага оны
Тиеп болмас.*

*Яз да язлар,
Кыс та кыслар.
Туягыннан
Ол сув ишкер,
Муъйизиннен
Ол козлар.*

Соколёнок Лашын

5/2019

сентябрь – октябрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информатизации, связи и
массовых коммуникаций Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1990 г.

Руководитель – главный редактор
М.М. Ахмедов

Редколлегия:

А.Исмаилов (зам. гл. редактора)
Т.Зургалова (отв. секретарь)
А.Култаев
Б.Кулунчакова
М.Авезов
С. Майлыбаева
С. Култаева (редактор выпуска)

Художественный редактор З.Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера А. Самарская

Художник обложки А. Качаев

Формат 60x84 1/8.
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 3,18.
Уч. печ. лист 3,26.

Сдан в печать 24.09.2019 г.
Выход в свет 30.09.2019 г.
Тираж 241 экз.
Заказ № 452.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики Дагестан
«Редакция республиканских литературных
журналов «Соколёнок» и «Литературный
Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г.Махачкала,
ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Ногайский язык.

Индекс: на год - 63238,
на полугодие - 78432.

Цена свободная.